

4. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 524.
5. Дутко Н.Г. Основні форми та переваги державно-приватного партнерства в Україні / Н.Г. Дутко // Управління сучасним містом. – 2009. – № 1-12 (33-36). – С. 80-88.
6. Навроцька О.В. Державно-приватне партнерство у фінансуванні розвитку інфраструктури України / О.В. Навроцька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 6. – С. 21-26.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
8. Запорожец С.А. Щодо питання про концептуальні засади партнерства держави і приватного сектора як складової публічно-приватного партнерства / С.А. Запорожец // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 15. – С. 112-116.
9. Запатрина И. Публично-частное партнерство как новая идеология развития мирового сообщества / И. Запатрина // Государственный менеджмент. – 2011. – № 7.
10. Шнипко О.С. Держава та підприємництво: партнерство в інноваційній діяльності / О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6 (60). – С. 130-138.
11. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/0004100.pdf>
13. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 524.
14. Висновок на проект Закону України «Про основні засади взаємодії держави з приватними партнерами» (реєстр. № 5239 від 16.10.09 р., внесений народними депутатами України Н.Ю. Королевською, Б.В. Колесніковим, М.В. Чечетовим, Ю.М. Воропаєвим, І.М. Акімовою, В.В. Каськівим, К.М. Ляпіною) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=36341

УДК 347.9

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ НЕЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Шевченко К.В., аспірант

Національний університет державної податкової служби України

Стаття присвячена дослідженню проблем правового регулювання адміністративних неюрисдикційних проваджень за законодавством України. Здійснено аналіз новітніх тенденцій у розумінні неюрисдикційних проваджень у діяльності органів ДПС України. Запропоновано прийняття нових нормативних актів та внесення змін у чинне законодавство, які б регулювали досліджуваний вид проваджень.

Ключові слова: адміністративні неюрисдикційні провадження, органи Державної податкової служби України, правове регулювання, законодавство, вид.

Шевченко К.В. ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И ОБОЗНАЧЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ НЕЮРИСДИКЦИОННЫХ ПРОИЗВОДСТВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАЛОГОВОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ / Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Украина

Статья посвящена исследованию проблем правового регулирования административных неюрисдикционных производств. Проанализированы современные концепции понимания

неюрисдикционных производств в деятельности Государственной налоговой службы Украины. Предложено принятие новых нормативных актов и внесение изменений в действующее законодательство, которые бы регулировали исследованный вид производств.

Ключевые слова: административные неюрисдикционные производства, органы Государственной налоговой службы Украины, правовое регулирование, законодательство, вид.

Shevchenko K.V. THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF ADMINISTRATIVE NOT JURISDICTIONAL PROCEEDINGS IN ACTIVITY OF STATE TAX SERVICE OF UKRAINE / National university of state tax service of Ukraine, Ukraine

The article deals with the problems of legal regulation of administrative not jurisdictional proceedings in activity of State Tax Service of Ukraine. Make an analysis of modern concepts of understanding of administrative not jurisdictional proceedings in activities in the State Tax Service of Ukraine. Proposed adoption of new regulations and changes to the existing legislation, which would regulate the investigated type of proceedings.

Tax issues in Ukraine are dynamic and require adequate regulation. Through the activities of the STS of Ukraine is carried out not only a function of filling the budgets of different levels, but also ensured the implementation of the rights and lawful interests of individuals and businesses, because the exercise of such activities must comply with European and international standards. However, at the moment we can say lack of adequate regulation procedures for administrative proceedings by the tax authorities. These facts are not the best way affect the efficiency of their work.

The bulk of the work of the tax authorities is not jurisdictional activities is to address administrative matters indisputable character associated with the tax payer, payment of taxes and fees, tax reporting, tax control and the provision of large amounts of administrative services. Proper regulation of these activities contribute to the development of relations between the individual and the tax authority, and bring Ukraine closer to the standards of law at least in the field of taxation.

Overall administrative proceedings not jurisdictional activity of STS of Ukraine can be defined as a combination of targeted and consistent procedural actions and decisions by the legislation taken by STS of Ukraine within its powers to solve specific administrative affairs indisputable character in taxation to the rights and freedoms of natural and legal persons.

Analysis of current legislation and the draft Administrative Procedural Code of Ukraine proves need fixing in the Tax Code of Ukraine separate section "General implementation of administrative proceedings by the State Tax Service of Ukraine", which should contain some provisions governing the administrative neyurysdyktsiyni proceedings. In particular, the rules should apply to determine not jurisdictional administrative proceedings carried out by the STS of Ukraine, their principles and stages, the individual procedural actions and adopted interim procedural decisions Opening not jurisdictional administrative proceedings, the reasons for refusal body STS of Ukraine in the opening of such proceedings must referring to the article of the current regulation (lack of opportunities in the tax authority of the unwarranted refusal), the order of consideration of administrative proceedings, the rights and obligations of private persons and bodies STS of Ukraine, Ukraine decision authority DPS administrative act after hearing (failure to meet interests of the individual must also contain a reference to a specific article of the current regulation). It should also be noted that the implementation of administrative not jurisdictional proceedings governed terms of this section, and included features for specific kinds of administrative not jurisdictional proceedings governed by the appropriate sections of the Tax Code of Ukraine (for example controlling the proceedings).

Key words: administrative not jurisdictional proceedings, authorities of State Tax Service of Ukraine, legal regulation, legislation, type.

Стаття 67 Конституції України [1] встановлює обов'язок кожного громадянина сплачувати податки та збори в порядку та розмірах, встановлених законом. Відповідальним та повноважним органом у цій сфері є Державна податкова служба України (ДПС України), яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Крім того, ДПС України забезпечує реалізацію єдиної державної податкової політики, а також державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, здійснює міжгалузеву координацію в цій сфері.

Відповідно до Положення про Державну податкову службу України основними завданнями ДПС України є: 1) внесення пропозицій щодо формування державної податкової політики і державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; 2) реалізація державної податкової політики та політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; 3) здійснення контролю за додержанням податкового законодавства та іншого законодавства у випадках, коли здійснення такого контролю покладено на органи державної податкової служби, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків, зборів та інших платежів, установлених законодавством; 4) запобігання

злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкової міліції, їх виявлення, розкриття, припинення та розслідування [2].

Для органів ДПС України характерна як юрисдикційна, так і неюрисдикційна діяльність, які мають процесуальну форму адміністративних проваджень. Сучасні дослідження стосуються більше юрисдикційної діяльності державних органів та органів ДПС України зокрема. Так, на даний момент захищені дисертації на теми «Адміністративні юрисдикційні провадження та їх здійснення органами внутрішніх справ» В.Ю. Шильник (2004 р.), «Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державної податкової служби України» Ю.І. Руснак (2004 р.), «Адміністративні неюрисдикційні провадження» Я.Л. Іваненко (2011 р.), та приділялась увага окремим видам адміністративних неюрисдикційних проваджень, як-от дисертації на тему «Контрольні провадження в діяльності податкової міліції» О.М. Хольченков (2005 р.), «Податкові провадження в Україні: теоретико-правові засади» Ю.В. Боднарук (2007 р.) та монографія М.П. Кучерявенко «Податкові процедури: правова природа та класифікація».

Розроблення питань здійснення адміністративних неюрисдикційних проваджень органами ДПС України є безсумнівно актуальним та своєчасним. Виходячи з цього, *метою* даного наукового дослідження є характеристика адміністративної неюрисдикційної діяльності органів ДПС України, що виражається у формі адміністративних неюрисдикційних проваджень. Зазначена мета досягається завдяки поставленим *завданням*, зокрема: 1) визначенням теоретичних засад здійснення неюрисдикційних проваджень податковими органами як органами публічної адміністрації; 2) аналізом нормативної бази на предмет стану урегульованості здійснення адміністративних неюрисдикційних проваджень; 3) з'ясуванням визначення даного виду проваджень як системного правового утворення в діяльності податкових органів.

Загальний термін «провадження» розуміється як система процесуальних дій, об'єднаних кінцевою метою (розгляд і вирішення справи) [3, 9].

В.М. Горшенев вважає, що провадження - це головний елемент процесу, який становить системне утворення, комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, що полягають у наступному:

- утворюють певну сукупність процесуальних правовідносин, які відрізняються предметною характеристикою і взаємозв'язком із відповідними матеріальними правовідносинами;
- викликають необхідність встановлення, доказування, а також обґрунтування усіх обставин і фактичних даних відповідної юридичної справи;
- обумовлюють необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах-документах [4, 90].

У статті «Провадження при здійсненні податкового контролю» Л.М. Касьяненко та О.О. Кузьменко здійснили співвідношення понять «процес» та «провадження» [5, 256], проаналізувавши думки науковців, які по-різному визначають процесуальні провадження, перші з яких вважають, що це особлива процесуальна форма [6, 74], другі – що це порядок певної процесуальної діяльності [7, 84], треті – порядок реалізації нормативних приписів, що регламентують процесуальну діяльність [8, 344]. Проте, видається, що вживання словосполучення «процесуальні провадження» є дещо невірним, адже провадження завжди носять процесуальний характер і наголошувати на цьому окремо немає потреби.

За визначенням, яке надається в підручнику за редакцією В.В. Коваленка, адміністративне провадження – це послідовна діяльність публічної адміністрації, урегульована адміністративно-процесуальними нормами щодо розгляду та вирішення тих чи інших однорідних груп адміністративних справ [9, 388]. Таке розуміння адміністративного провадження також розділяє група авторів монографії «Забезпечення прав юридичних осіб в адміністративних провадженнях», серед яких Т.О. Коломоець, В.Г. Лукашевич, Д.А. Дорохіна, які стверджують, що адміністративне провадження регламентує адміністративно-процесуальними нормами діяльність публічної адміністрації з реалізації матеріальних норм, яка відбувається під час розгляду нею індивідуальних справ [10, 76]. Адміністративні неюрисдикційні провадження, у свою чергу, стосуються адміністративних справ, у яких відсутній спір про право, правовий конфлікт, а завдяки ним забезпечується реалізація законних прав та інтересів фізичних та

юридичних осіб, що завершується прийняттям адміністративного акта, у межах повноважень органу публічної адміністрації.

Адміністративні неюрисдикційні провадження в діяльності органів Державної податкової служби України варто розглядати в контексті адміністративного процесу. Зокрема, слід застосувати модель адміністративного процесу (з урахуванням обраного підходу його розуміння) на діяльності органів податкової служби та розмежувати, яка саме діяльність спрямована виключно на вирішення справ безспірного характеру. Таким чином, вдасться об'єктивно відділити адміністративні неюрисдикційні провадження від усіх інших видів проваджень, які здійснюються за участю податкових органів.

Насамперед, адміністративний процес полягає у врегульованій адміністративно-процесуальними нормами діяльності органів публічної адміністрації, яка спрямована на реалізацію матеріальних норм адміністративного та інших галузей права, у ході здійснення проваджень щодо розгляду та вирішення індивідуальних справ [11, 429; 12, 493]. Увесь обсяг адміністративного процесу складається із множини послідовно здійснюваних дій, які спрямовані на розгляд та вирішення конкретних адміністративних справ і прийняття індивідуальних адміністративних актів.

Органам ДПС України характерні повноваження в таких сферах адміністративного процесу:

- порядок реалізації повноважень щодо підготовки прийняття нормативних та індивідуальних правових актів («позитивний» процес);
- порядок реалізації повноважень з розгляду скарг приватних осіб (його ще називають «квазіюрисдикційний» процес);
- порядок застосування заходів адміністративного примусу («юрисдикційний процес»).

Виходячи з цього, адміністративні неюрисдикційні провадження здійснюються в межах першої групи повноважень органів ДПС України, що реалізуються в межах адміністративного процесу. Правове регулювання зазначеної сфери відбувається за допомогою Податкового кодексу України, інших законів та підзаконних нормативних актів.

Неможливо залишити поза увагою новітні тенденції розуміння процесуальних форм діяльності податкових органів, які полягають у впровадженні «податкового процесу» як характеристики цієї діяльності. Зокрема, М.П. Кучерявенко зазначає, що система процесуального регулювання оподаткування ґрунтується на загальнотеоретичній конструкції процедур, яка припускає використання не лише податково-процесуальних форм, але і адміністративно-процесуальних та інших способів регулювання, а податковий процес, на відміну від такої широкої конструкції, включає винятково податкові процедури, такі як облікові; процедури сплати податків і зборів; процедури податкової звітності та податкового контролю; податкові процедури адміністративного узгодження та охоронні процедури. Також, він вбачає в податкових процедурах нормативно врегульовану поведінку, у податковому процесі – послідовність дій проведення процедур, а от податкові провадження характеризує як систему процесуальних дій, які згруповані в межах певної категорії справ, виражають особливості спеціальної поведінки учасників відносин та цілі [13, 111-125].

Варто погодитись із визначенням податкових проваджень, проте дослідити *адміністративні неюрисдикційні* провадження в контексті податкового процесу видається неможливим, адже він передбачає регулювання лише податковими нормами, тоді як здійснення адміністративних проваджень податковими органами регулюється також і адміністративними нормами. Крім того, податковий процес та його складові є предметом окремого наукового дослідження, який не вдасться розкрити повною мірою в межах даної статті.

Слід зазначити, що поняття та зміст адміністративних неюрисдикційних проваджень в діяльності податкових органів є малодослідженою темою, якщо не сказати зовсім не дослідженою. Це стосується як наукових розробок, так і нормативного регулювання. На законодавчому рівні жодним чином не врегульовано єдиний порядок вирішення усіх справ безспірного характеру, що здійснюється податковими органами. Характеризуючи Податковий кодекс України [14] як єдиний кодифікований акт із питань справляння податків та зборів з позиції стану урегульованості адміністративних проваджень, слід вказати, що термін

«провадження» зустрічається в ньому 156 разів, і жодного разу не застосовується в розумінні адміністративних проваджень. Узагальнюючи всі випадки його використання, «провадження» розуміється так:

- як вид економічної, господарської, незалежної професійної чи іншої діяльності;
- як синонім слова «здійснення», наприклад, п.70.16.7 «...у 5-ти денний строк від дня провадження відповідної дії»;
- у контексті судового чи іншого юрисдикційного вирішення спору між платником податку і податковим органом, або в порядку виконавчого провадження.

Водночас, Податковий кодекс України містить розрізнені процесуальні норми, які регулюють здійснення процедурних дій та прийняття процедурних рішень в індивідуальних адміністративних справах безспірного характеру, які за своєю сутністю відповідають адміністративним неюрисдикційним провадженням. Безсумнівно, це є прогалиною в податковому законодавстві та не сприяє покращенню ефективності роботи податкових органів у сфері забезпечення та реалізації законних прав та інтересів приватних осіб.

Стаття 5 Податкового кодексу України встановлює, що поняття, правила та положення, установлені цим Кодексом та законами з питань митної справи, застосовуються виключно для регулювання відносин оподаткування, та інші терміни, що застосовуються в цьому Кодексі та не визначаються ним, використовуються в значенні, встановленому іншими законами. Як вже було зазначено вище, поняття адміністративних проваджень та неюрисдикційних проваджень, зокрема, не визначається та не використовується в Податковому кодексі України.

Для регулювання процедурних відносин в Україні покликаний Адміністративно-процедурний кодекс України [15], проект якого обговорюється ще з 2004 року, проте який залишається не затвердженим по сьогодні. Цей Кодекс регулює відносини, що виникають під час провадження органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами діяльності щодо забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, у тому числі щодо отримання адміністративних послуг та виконання ними визначених законом обов'язків, регламентує процедури розгляду адміністративних справ. Водночас дія цього кодексу не поширюється на провадження, що здійснюються на підставі податкового законодавства.

Як було визначено вище, адміністративні неюрисдикційні провадження є процесуальною формою діяльності, що здійснюється органами публічної адміністрації з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів юридичних та приватних осіб в адміністративних справах безспірного характеру. Тобто, логічно припустити, що Адміністративно-процедурний кодекс України буде врегульовувати саме такі провадження.

У цьому відношенні варто відмітити, що органи ДПС України є органами публічної адміністрації, які «де-факто» здійснюють адміністративні неюрисдикційні провадження, проте ані Податковий кодекс України сьогодні, ані Адміністративно-процедурний кодекс України в майбутньому не регулюють зазначені відносини та неюрисдикційну діяльність податкових органів.

Виникає справедливе питання: якщо проект Адміністративно-процедурного кодексу 2004 року прямо вказує, що його дія не поширюється на відносини, що регулюються податковим законодавством, то чому законодавець розробляючи та приймаючи Податковий кодекс України в 2010 році не передбачив у ньому процесуальні норми, які б чітко регламентували порядок здійснення неюрисдикційної діяльності податкових органів. Прийнятий Закон України «Про адміністративні послуги» у вересні 2012 року та відкриття центрів з надання адміністративних послуг це, безсумнівно, позитивний крок, однак реформування цієї сфери відбувається поверхнево та фрагментарно, адже адміністративні послуги не охоплюють весь обсяг неюрисдикційної діяльності податкових органів. Адміністративні неюрисдикційні провадження мають публічно-сервісний характер, що, крім іншого, підтверджується і результатами наукових досліджень. Зокрема, Я.Л. Іваненко відносить адміністративні неюрисдикційні провадження до процесуальних форм публічно-сервісної діяльності адміністративних органів, їх посадових та службових осіб [16, 6].

З огляду на зазначене, буде доцільним запропонувати закріпити в Податковому кодексі України норми, які регулюють загальні положення здійснення адміністративних проваджень або внести в Адміністративно-процедурний кодекс України частину, яка б встановлювала особливості здійснення адміністративних проваджень (чи процедур) у сфері оподаткування.

Податкові відносини в Україні динамічно розвиваються та потребують належного правового регулювання. Завдяки діяльності органів ДПС України виконується не лише функція наповнення бюджетів різних рівнів, але і забезпечується реалізація прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, тому порядок здійснення такої діяльності повинен відповідати європейським та світовим стандартам. Однак на даний момент можна констатувати відсутність належного правового регулювання процедур здійснення адміністративних проваджень податковими органами. Зазначений факт не найкращим чином впливає на ефективність їх роботи.

Переважну частину в роботі податкових органів складає неюрисдикційна діяльність, що полягає у вирішенні адміністративних справ безспірного характеру, що пов'язані з обліком платників податку, сплатою ними податків та зборів, веденням податкової звітності, здійсненням податкового контролю та наданням великого обсягу адміністративних послуг. Належне правове регулювання такої діяльності сприятиме розвитку відносин між особою та податковим органом, та наблизить Україну до стандартів правової держави хоча б у сфері оподаткування.

Загалом адміністративні неюрисдикційні провадження в діяльності органів ДПС України можна визначити як сукупність цілеспрямованих та послідовних процедурних дій та рішень, визначених законодавством, які здійснюються органами ДПС України в межах наданих повноважень, спрямовані на вирішення конкретних адміністративних справ безспірного характеру у сфері оподаткування з метою реалізації прав та свобод фізичних та юридичних осіб.

Аналіз чинного законодавства та проекту Адміністративно-процедурного кодексу України доводить необхідність закріплення в Податковому кодексі України окремого розділу «Загальні положення здійснення адміністративних проваджень органами Державної податкової служби України», який повинен містити окремі норми, що регулюють адміністративні неюрисдикційні провадження. Зокрема, норми повинні стосуватись визначення адміністративних неюрисдикційних проваджень, що здійснюються органами ДПС України, їх принципи та стадії, значення окремих процедурних дій та прийнятих проміжних процедурних рішень, порядок відкриття адміністративного неюрисдикційного провадження, причини відмови органу ДПС України у відкритті такого провадження з обов'язковим посиланням на статтю чинного нормативного акта (тобто, відсутність можливості в податковому органу надання немотивованої відмови), порядок розгляду адміністративної справи, права та обов'язки приватної особи та органу ДПС України, прийняття органом ДПС України адміністративного акта за результатами розгляду справи (відмова в задоволенні інтересів приватної особи також повинна містити посилання на конкретну статтю чинного нормативного акта). Також слід зазначити, що здійснення адміністративних неюрисдикційних проваджень регулюється загальними положеннями даного розділу, а також враховуються особливості здійснення окремих видів адміністративних неюрисдикційних проваджень, що регулюються відповідними розділами Податкового кодексу України (наприклад, контрольні провадження).

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: прийнята Верховною радою України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. – 2010 р. – № 72/1 (Спеціальний випуск). – С. 15.
2. Про положення про Державну податкову службу в Україні: Указ Президента України від 12.05.11 р. № 584/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 37.
3. Тертышников В.И. Гражданский процесс: курс лекций / В.И. Тертышников. – Х.: «Консум», 2001. – 240 с.
4. Теория юридического процесса / под общ. ред. проф. В.М. Горшенева. – Х.: «Вища школа», 1985. – 192 с.

5. Касьяненко Л.М. Провадження при здійсненні податкового контролю / Л.М. Касьяненко, О.О. Кузьменко // Наука і правоохорона. – 2009. – № 4. – С. 255-259.
6. Марков Е.Н. Правовая культура и процессуальное производство / Е.Н. Марков // Правовая культура и юрид. практика. – М.: Изд-во АОН при ЦК КПСС, 1977. – С.74.
7. Сорокин В.Д. Проблемы административного процесса / В.Д. Сорокин. – М.: Юрид. Лит., 1968. – 143 с.
8. Советский гражданский процесс / [под ред. А.А. Добровольского]. – М.: Юрид. лит., 1978. – 432 с.
9. Курс адміністративного права України: підручник/ В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Василенка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
10. Коломоєць Т.О. Забезпечення прав юридичних осіб в адміністративних провадженнях: монографія / Т.О. Коломоєць, В.Г. Лукашевич, Ю.А. Дорохіна. – К.: Істина, 2011. – 176 с.
11. Кісіль З.Р. Адміністративне право: навч. посіб. / З.Р. Кісіль, Р.В. Кісіль. – 3-тє вид. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 696 с.
12. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у двох томах. – Том 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін.. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
13. Кучерявенко М.П. Податкові процедури: правова природа та класифікація: монографія / М.П. Кучерявенко. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 460 с.
14. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Голос України. – 2010 р. – № 229-230.
15. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України № 2789 від 19.07.2008 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://admincourt.net/?p=1831>.
16. Іваненко Я.Л. Адміністративні неюрисдикційні провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Іваненко Яна Леонідівна. – К., 2011. – 213 с.